

Démétrios Tribólés és a Corvina Könyvtár

András Németh (BAV)

Mátyás király méltán híres Corvina könyvtárának görög kéziratok közül egyet sem ismerünk, melyet közvetlenül a magyar uralkodó könyvtára számára rendeltek volna meg. Ama kötetek között, melyekről kisebb-nagyobb biztonsággal állíthatjuk, hogy még Mátyás halála előtt a könyvgyűjteményébe kerültek, mégis több olyat találunk, amelyet azonos szkriptor másolt, vagy azonos szellemi környezetből származik. Így e kötetek későbbi sorsának feltételezett összekapcsolódása mellett még keletkezésükben és itáliai vándorlásukban is lehet közös vonást találni. Ezekben az esetekben felmerül a kérdés, vajon véletlen-e ez az egybeesés, vajon lehet-e vizsgálni, hogyan kerülhettek-e kötetek Budára. Mivel a kérdéses görög kódexek filológiai és kodikológiai vizsgálata lehetővé teszi, hogy itáliai keletkezésük és használatuk sorsát vizsgáljuk, talán nem haszontalan az efféle gondolat kísérlet, amely bővítheti a Corvina Könyvtár görög állományának szellemtörténeti hátterének, illetve e görög gyűjtemény legfontosabb forrásának, Janus Pannonius könyvtárának feltárását. Egy nagyon termékeny görög szkriptor, Joannes Thettalos Skutariotés esetében, ezt már elvégeztük.¹ Egy hasonló megközelítéssel igyekszünk magyarázatot találni arra a kérdésre, vajon miért találhatunk több olyan görög kódexet a feltételezett görög korvinák között, melyet Bessarión kardinális egyik szkriptora, a spártai származású Démétrios Tribólés másolt.

Nézzük végig, mely kódexekről is van szó. Már nagyon régóta a feltételezett görög korvinák között szerepel a müncheni Bayerische Staatsbibliothek *cod. gr. 449* kódexe, melyet Michael Lygizossal együtt másolt Démétrios Tribólés Kréta szigetén, Gortyna városában 1464/65-ben. A kötet David Hoeschel (1556-1617) könyvtárosnak saját kezű bejegyzése szerint az augsburgi szenátusból került a müncheni könyvtárba: Mátyás könyvtárából először I.

---

*OTKA

¹ NÉMETH András: *Il copista Giovanni Scutariota e la fortuna dei manoscritti greci di Giano Pannonio e Mattia Corvino*. In: *A Home of Arts and Muses: The Library of King Matthias Corvinus*. Ed: ZSUPÁN Edina. Bp. 2017 /Supplementum Corvinianum IV/. 89–111.

Ferdinánd császárhoz került, aki Johannes Schegknek adományozta,² majd annak unokája/unokaöccse (nepos) az augsburgi szenatusnak, amely 1595-ben ajánlotta fel Hoeschelnek a fejedelmi könyvtárba.³ [Schegk familia és hitelesség] A Plótinus életrajzát és *Enneades* című művét tartalmazó kötet önmagában se megerősíteni, se cáfolni nem tudja a bajor tudós által előadott elég pontos eredettörténetet, de munkahipotézisként fogadjuk el ezt az elég korai adatot.

A másik kötet a bécsi Nazionalbibliothek *Phil. gr.* 140-es kódexe, melyet három mintapéldányról másoltak Rómában 1470 körül minden bizonnyal Bessárión bíboros környezetében. Alexandriai Hérón *Pneumatica*-jának közvetlen mintapéldányát nem ismerjük. Viszont szintén Rómában 1523 körül másolták a Farnese családnak a nápolyi Nemzeti Könyvtár III.C.12 jelzetű kódexét minden bizonnyal a bécsi kötetével azonos mintapéldányról.⁴ Hérón másik három töredékes hadigépek építéséről szóló művét (*Dioptra, De mensura chiroballistae, Bellopoeica*) viszont a *Par. suppl. gr.* 607 kódex 10. századi részéről másolták, ami ekkor még külön kötet volt és ebben az állapotban kerülhetett Budára bizonyára még Mátyás életében.⁵ A kötet töredékes művei végén hagyott üres levelek arra engednek következtetni, hogy a kötet

---

² Johannes Schegk szerzeményéről megemlékezik Martin Crusius is. Ld. Tübingen, Universitätsbibliothek 34b, f.303r: *D. D. Schegkiius ait se habere manuscriptum Plotinum, ex Bibliotheca Budensi regis Matthiae Ungariae*. Ld. még OPPERMANN, Hans: *Plotin-Handschriften*. = RhM (NF 77.) 1928. 417–431, itt 421.

³ HAJDÚ Kerstin: *Mit glücklicher Hand errettet? Zur Provenienzzgeschichte der griechischen Corvinen in München*. In: Die acht münchener Handschriften aus dem Besitz von König Matthias Corvinus. Ed. FABIAN Claudia /ZSUPÁN Edina. Bp. 2008 /Ex Bibliotheca Corviniana, *Supplementum Corvinianum I, Bavarica et Hungarica I/*. 29–67,

⁴ Alexandria Herón *Pneumatica* című műve ugyanazon a ponton törik meg a bécsi *Phil. gr.* 140-es kódexben (f. 30r) és a nápolyi III.C.12 kódexben is (f. 32v: expl. mut. 2.33. *πάλιν ἐκκρεμάσομεν τὸ βάρος*, ed. Schmidt, I, pp. 2-304), így feltehetőleg mindkettő ugyanaról a mintapéldányról készült. M. R. Formentin, *Catalogus codicum Graecorum Bibliothecae Nationalis Neapolitanae*, vol. III, Roma 2015, p. 100.

⁵ A Mynas kódexről ld. NÉMETH András: *The Mynas codex and the Bibliotheca Corviniana*. In: Matthias Corvinus und seine Zeit. Europa am Übergang vom Mittelalter zur Neuzeit zwischen Wien und Konstantinopel, Hrsg. Gastgeber, Christian, POP, Ioan-Aurel, POPOVIĆ, Mihailo, MITSIU, Ekaterini, PREISER-KAPPELLER, Johannes, SIMON, Alexandru. Wien 2011, 153–176 itt. A megfelelések a szövegen kívül az ábrákra is igazak. Hérón *Dioptra* című műve (Par. suppl. gr. 607, ff. 62–80 = ÖNB phil. gr. 140, ff. 31r–59r) és a *De mensural chiroballistae* című műve (Par. suppl. gr. 607, ff. 56, 58, 57 (a kötés miatt összekeveredett sorrendben) = ÖNB phil. gr. 140, ff. 59v–63r; Par. suppl. gr. 607, ff. 46r–55v = ÖNB phil. gr. 140, ff. 64r–77r). A párizsi kódexben két helyen ér véget befejezetlenül a szöveg. (1) A párizsi kódex f. 62 után egy hosszú lacuna egységes Hérón *Dipotra*-jának szövegahagyományban; innét két bifólió veszett el. Az ÖNB phil. gr. 140, f. 32r az oldal vége előtt megszakad, majd nyolc üres oldal után folytatódik ([f. 32v] οὗ τὰ σημάτια <[ff. 32/1–8]> [f. 33r] ἀρμοστὰ τῶ εἰρημένῳ τόρμῳ). A kihagyott levelek mennyisége egyezik a párizsi kódexből a lacunát okozó elveszett levelek mennyiségével. (2) A *De mensural chiroballistae* mű esetében a kiesett bifólió az f. 57 után [a levelek sorrendje Itáliában még jó volt] szintén egységes a szövegahagyományban. Az ÖNB phil. gr. 140, f. 63r-n csupán fél sornyi szöveg található (δὲ ἀπ’ ἀλλήλων δακτύλους δύο β’), utána négy üres oldal (ff. 63/1–4) szövegprótlás céljával. Bitón *Bellopoeica* belső lacunája

Hérón mérnöki munkáinak egy régi alapkéziratokból egybeszerkesztett és kibővített változatának szánták. A kötet végére Démétrios Tribólés szkriptor Georgios Gemistos Pléthón, újplatonista bizánci filológusnak néhány rövid matematikai és csillagászati táblázatát másolta egy keleti és nyugati birodalmak uralkodóit egyesítő listával (Nabukodonozortól Michael Palaiologos-ig). [Történetírói érdeklődés, genealógia és kronológia viszonya a csillagászzal] E rész modellje feltehetőleg a Sinai Szent Katalin kolostorban egyik kódexe lehetett (*Sinaiticus* 2124), melyet Bessarion számára másoltak 1446–47-ben, így Démétrios Tribólés könnyen hozzá tudott férni.⁶ Talán a 10. századi modell ókori városostromokat tartalmazó történetírói kivonataival indokolhatjuk ezt a szokatlan történeti kiegészítést. A 10. századi modell hiányosságai miatt feltételezhetjük, hogy a kibővített és a további hiánypótlást is lehetővé tevő változat az egyik modellel együtt került Budára. Ezt a Démétrios Tribólés által egybeszerkesztett változatot Johannes Alexander Brassicanus szerezte meg. E bécsi humanista tudós budai diplomáciai látogatása során felkereste a Corvina Könyvtár megmaradt állományát, és jegyzéket készített az itt látott kötetekről, melyek közül többet meg is szerzett magának, feltételezhetően Démétrios Tribólés kötetét is, ugyanis épp abban a levélben említi meg a kiadásra szánt kéziratok között, melyben részletesen beszámolt budai látogatásáról.

A harmadik szintén Démétrios Tribólés által másolt kötetéről eddig nem vetették fel más kutatók, hogy Budáról érkezett volna. A gyanú leginkább amiatt merül fel, hogy szinte biztosan azonosítható azzal a kötetel, melyet szintén Johannes Alexander Brassicanus említi a kiadásra szánt kötetek között Hérón gyűjteményének társaságában. Egy a Hésiodos műveit, ahhoz írt különféle kommentárokat és a versmértékekről szóló traktátusokat tartalmazó kötetben (Olomouc, Státni Vědecká Knihova, M79) Johannes Prótopatharios kommentárjának címénél Prótopatharios kitörölt neve helyett, amely a modellben így szerepelt,⁷ Philoponus található, épp úgy, ahogy Brassicanus szövegében: *Procli, lo<annis> Philoponi, cognomento grammatici,*

---

⁶ MONDRAIN, Brigitte: *Le cardinal Bessarion et la constitution de sa collection de manuscrits grecs – ou comment contribuer à l'intégration du patrimoine littéraire grec et byzantin en Occident.* In: "Inter graecos latinissimus, inter latinos graecissimus" : Bessarion zwischen den Kulturen. Hrsg. MÄRTL, Claudia, KAISER, Christian, RICKLIN, Thomas. Berlin/Boston [2013]. 187–202, itt 198–199.

⁷ Velence, B. Marciana, gr. 464 (coll. 762), f. 78v: Τοῦ σοφωτάτου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ πρωτοσπαθαρίου ἐξήγησις φυσικῆ τῶν ἡμερῶν Ἡσιόδου. Ld. Mioni, p. 250. A közvetlenül róla készült másolatban (Olomouc, Státni Vědecká Knihova, M79, f. 71r) ez a cím található: Ἰωάννου τοῦ [πρωτοσπαθαρίου *del.*] φιλοπόνου ἐξήγησις φυσικῆ τῶν ἡμερῶν Ἡσιόδου.

ac Manuelis Moschopuli commentarios in Hesiodum.⁸ Már Nigel Wilson említette a Brassicanus által említett kódexnek a velencei Biblioteca Marciana, gr. 464 (coll. 762) kódexszel való rokonságát,⁹ de a Philoponus nevet Joannes Pediasimus elírásának tartja, akinek a Hésiodos kommentárja szintén megtalálható az olomouci kötetben, igaz Proclus kommentárja előtt.¹⁰

---

⁸ VD16 S 1511, f. α5^{r-v}.

⁹ N. Wilson, II. Some Lost Greek Authors, in *Greek, Roman and Byzantine Studies* 16 (1975), pp. 98–101: 100.

¹⁰ Olomouc, Státni Vědecká Knihova, M79, f.